Waarom jongeren steeds slechter lezen

De media noemden begin september de jongste PISA-leesresultaten schokkend. 39 procent van de Nederlandse 15-jarigen begrijpt eenvoudige teksten onvoldoende. De belangrijkste informatie halen ze er niet uit. Waar ligt dit aan: sociale media, smartphones, te weinig voorlezen, het lerarentekort? Ze helpen geen van alle om jongeren langere teksten en meer boeken te laten lezen, maar er zijn ook andere factoren.

Als beginjaar voor de daling van de leesvaardigheid worden vaak 2003 en 2012 genoemd. De daling begon echter al na 1984, lang vóór de smartphone en het lerarentekort. Er moet dus wat anders aan de hand zijn. We gaan in ons boek *De leescrisis, in 45 jaar ontstaan, kan in 4 jaar weer gaan* in op veel factoren die een rol spelen. Hier noemen we er vijf.

Te jong leesles

De eerste factor is dat kinderen te jong leesles krijgen. De gedachte is: hoe eerder we beginnen, hoe beter. Bij lezen werkt dat niet. Een plant groeit ook niet sneller door eraan te trekken. Een minimumvoorwaarde voor zinvol leesonderwijs is dat een kind afzonderlijke klanken tot een woord kan samenvoegen. Het moet dus kunnen hakken en plakken. Leesles op te jonge leeftijd versnelt die ontwikkeling niet, maar kweekt juist tegenzin tegen letters, boeken en soms zelfs school.
Daar komt bij dat kinderen niet allemaal op dezelfde leeftijd gaan hakken en plakken. Sommige kinderen kunnen dat al met vijf jaar, andere pas met zeven. Alle kinderen aan het begin van groep 3 met lezen laten beginnen, leidt tot verveling bij de één en tot frustratie en tegenzin bij de ander.

Kleuter geen schoolkind

Ten tweede is de kleuter steeds meer als een jong schoolkind behandeld. Sinds de kleuterschool en de lagere school in 1985 werden samengevoegd, is het schoolse leren doorgeschoven naar de groepen 1 en 2. Het leesonderwijsbeleid stimuleert dat kleuters een aantal letters leren en 'voorbereidende' werkjes maken. Maar kleuters leren vooral door te spelen, te bewegen en te ontdekken.

> 'Kleuters leren door spelen en bewegen'

Kunnen kleuters zich dan helemaal niet op lezen voorbereiden? Jawel, met voorwaardenscheppend leesonderwijs. Een letter heeft immers een vorm ('v' als een vliegende vogel) en staat voor een klank (/v/ zoals in 'vijver'). Door kleuters te laten spelen met vormen, zoals doolhoven en overtrekfiguren – maar nog niet met letters – en met klanken, bereid je hen optimaal voor op leesles zodra ze daaraan toe zijn.

Testuitslagen

Ten derde spelen tests, gemiddelden en andere getallen een grote rol. Een test vergelijkt een kind met leeftijdgenoten, maar zo'n getal vertelt niets over het psychologische functioneren van dat kind en dus ook niet over zijn leesniveau. Toch bepaalt een score of een kind het etiket 'achterstand' krijgt. Dat schijnetiket bepaalt vervolgens welke oefeningen het moet doen. Een kind dat pas met zeven jaar hakt en plakt, heeft echter geen achterstand, maar is een late lezer. Een zonnebloem die in september bloeit, heeft geen achterstand ten opzichte van een bloeier in augustus – hij is slechts een laatbloeier. Waarom behandelen we late lezers dan als 'achterstands-' of 'risicokinderen'?

Snel lezen

Ten vierde wordt snel lezen verward met goed lezen. In de drieminutentoets bijvoorbeeld moeten kinderen binnen drie minuten zo veel mogelijk woorden lezen bij het zogeheten tempo- of racelezen. Scholen oefenen er zelfs op. Maar een goede lezer leest in het tempo van zijn temperament, begrijpt de tekst en beleeft er plezier aan. Een tempotest meet dat niet en kán dat ook niet meten.

Geen taalactiviteit

De vijfde factor is de opvatting dat lezen een taalactiviteit is. Dat is de kern van de geletterdheidstheorie: lezen zou taal zijn, net als spreken en luisteren.

Daarom is ons leesonderwijs taalonderwijs. Dat is volgens ons onterecht, want alleen spreken en luisteren zijn taal: taal is klank. Schrijven is een coderingsactiviteit waarmee je van klanken naar letters gaat. Lezen is een decoderingsactiviteit waarmee je van letters naar klanken gaat.
Anders gezegd, lezen is een decoderingsvaardigheid op taalgebied, precies zoals kloklezen een decoderingsvaardigheid op tijdgebied is. Leesonderwijs is daarom geen taalonderwijs, maar onderwijs in het decoderen van letters naar klanken. Wanneer je lezen toch als taalvaardigheid behandelt, krijg je een leescrisis. Net zoals je een misoogst krijgt wanneer je aardappelen als zonnebloemen behandelt.

Uitweg

We beginnen steeds vroeger met leesonderwijs, oefenen meer en meten vaker, maar daarmee volgen we de leesontwikkeling van het kind niet. Laat kleuters met vormen en klanken spelen. Geef pas leesles als een kind kan hakken en plakken en eraan toe is.
Ban de onjuiste geletterdheidstheorie en het versnellingsdenken uit het leesonderwijs. Zo ontstaat ruimte voor de leesontwikkeling zoals die feitelijk verloopt. Als we het roer nu omgooien, kunnen de 6-jarigen van nu betere leesresultaten behalen wanneer zij over negen jaar aan het PISA-onderzoek deelnemen. Miljardeninvesteringen zijn dan niet nodig. ■

Ewald Vervaet is wis- en natuurkundige en ontwikkelings- en leespsycholoog, medewerker van Stichting Histos en lid van de kerngroep van de Werk- en Steungroep Kleuteronderwijs (WSK).

Philip Bakker is informatiemanager en schrijver van het boek In school we trust. Samen schreven ze het boek De leescrisis, in 45 jaar ontstaan, kan in 4 jaar weer gaan.

Speelse klankoefeningen

De leerkracht zegt: 'Hoor je /u/ als in "zus"?
Steek dan de blauwe kaart op en anders de gele kaart.'
- 'Paal, brug, woord, peer, krul, mus, kleur, bos, stuk, haai, wolf, fruit, dor, club, neus.'

De leerkracht zegt: 'Joost fietst hard weg' en klapt bij elk woord in de handen.
- 'Nu jij: "An praat snel", "Het kind kijkt goed", "De mol graaft een gang."'

Later kun je klappen op elke klankgreep.
- '"De vlag wa-ppert in de wind", "A-lle eend-jes zwe-mmen in het wa-ter."'